

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

**Іваня Святослава Михайловича «ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ: ДЕРЖАВНИЙ СЕКТОР ТА
ГРОМАДСЬКІ ІНІЦІАТИВИ (1918–1939)», подану до захисту на
здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»**

Серед досліджень сучасної української історіографії помітним є звернення до теми збереження в Україні національної культурної спадщини впродовж різних періодів вітчизняної історії. Така наукова тенденція виступає однією з важливих умов поглиблення самоідентифікації української нації, її гідного представлення в середовищі світової спільноти. Адже вивчення питань збереження і практичного використання пам'яток історії та культури дає змогу глибше пізнати минуле нації, слугує потужним джерелом її патріотичного становлення і виховання. Цей напрям наукових студій – вагомий засіб єднання українства навколо спільних ідеалів та цінностей, закладених в об'єктах культурної спадщини, одна з яскравих граней представлення української нації як нації з давньою та багатою історією і культурою. Тому дисертація Святослава Іваньо становить значний теоретичний і практичний інтерес. Справа у тім, що у роботі аналізується різнопланова діяльність у сфері охорони культурної спадщини у Східній Галичині упродовж 1918–1939 років, чимало аспектів якої (насамперед український вектор) заслуговують на особливу увагу, критичне осмислення і застосування кращих практик у наші дні.

Актуальність дисертації посилюється й тим, що вона несе у собі значне гуманістичне наповнення, сприяє подоланню низки стереотипів в українсько-польських взаєминах 1918–1939 рр. – через дослідження та висвітлення

активності української громадськості у збереженні пам'яток рідної історії та культури.

Тема дисертації органічно вписується до загальної наукової проблематики кафедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини Національного університету «Львівська політехніка» під назвою «Проблеми дослідження і викладання історії та культури України».

Вирішення проблеми, що розглядається у дисертації, стало можливим завдяки належному формулюванню та обґрунтуванню мети і завдань, її предмета, хронологічних і географічних меж, застосуванню відповідних методів дослідження.

Дисертація відзначається новизною наукових положень, узагальнень і висновків. Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній *вперше* комплексно досліджено особливості міжвоєнного законодавства щодо охорони культурної спадщини; встановлено значення практичних кроків Польської держави щодо відбудови культурної спадщини регіону; проаналізовано специфіку регіональної діяльності окремих польських та українських громадських організацій та товариств у світлі туристично-краєзнавчої та пам'яткоохоронної проблематики; визначено роль представників галицької інтелігенції у втіленні науково-музейних ініціатив; у науковий обіг введено низку документів і архівних матеріалів, які раніше не публікувалися і не використовувалися дослідниками. У дисертації *уточнено* специфіку гуманітарної політики Польської держави щодо українського населення Східної Галичини; біографічні дані окремих представників галицької інтелігенції досліджуваного часу, причетних до пам'яткоохоронного руху. *Набули подальшого розвитку твердження* про роль регіональних музеїв як рушіїв українського краєзнавчого руху; культурну спадщину як один з чинників, що впливає на формування національної свідомості, тощо.

Елементом новизни дисертації вважаємо залучення до наукового обігу значної кількості архівних документів, зокрема, про внесок українських громадських організацій і товариств у збереження культурної спадщини регіону.

Структура дисертації відповідає досліджуваній темі. Дисертація містить перелік умовних скорочень, вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел та літератури і додатки. Вважаємо, що важливою позитивною стороною дослідження є ретельно опрацьована історіографія. Святослав Іваньо розкрив зміст найважливіших праць з теми, акцентував увагу на епізодичності звернення до аспектів проблеми в сучасній українській історичній науці, виокремив питання, які й нині залишаються не до кінця з'ясованими. Проведений історіографічний аналіз дав змогу здобувачеві зробити слушний висновок про доцільність подальшої розробки теми в контексті вивчення історії України першої половини ХХ ст.

Ознайомлення з текстом дисертації переконує, що вона базується на широкій і різноманітній джерельній базі. Автор використав 44 справи Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, 6 справ Відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, опрацював і проаналізував у дисертації документи державних архівів Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей. Джерельну базу роботи суттєво доповнили й посилили періодика та мемуари. Вважаємо, що використані джерела стали вагомим підґрунтям представленого дослідження, дали змогу обґрунтувати чимало положень, зробити відповідні висновки, посилити наукову новизну дисертації.

У третьому підпункті першого розділу автором окреслено сукупність наукових принципів та методів, покладених в основу наукової роботи, визначено низку ключових термінів, які були використані у дослідженні.

Щодо другого, третього і четвертого розділів дисертації, то наявний тут фактологічний матеріал достатньою мірою висвітлює питання, заявлені у її

змісті. Зокрема, у другому розділі «Охорона культурних надбань Східної Галичини у контексті суспільно-політичних трансформацій» мова йде про державну політику Другої Речі Посполитої у галузі охорони культурної спадщини, яка характеризується з позицій розробки та реалізації нормативного законодавства, діяльності владних інституцій. Важливо, що у першому підрозділі дисертант звернувся до її ідеологічного підґрунтя. Аналізуючи суспільні трансформації на теренах Східної Галичини у національній, освітній, аграрній, релігійній сферах, поетапні зміни політичних доктрин та урядових програм, автор доводить дискримінаційний характер польської політики щодо чисельної української національної меншини, що стало дієвим чинником розвитку української культури, включення громадськості до заходів щодо її охорони і збереження.

Належним чином структурований матеріал другого підрозділу другого розділу, в якому детально виписано процеси формування державної система охорони пам'яток Другої Речі Посполитої у міжвоєнний період. У підрозділі охарактеризовано ключові законодавчі акти, які регулювали діяльність органів державної влади у галузі охорони пам'яток мистецтва і культури, прослідковано удосконалення їх положень з урахуванням результатів практичної діяльності та зарубіжного досвіду. На підставі аналізу галузевої нормативно-правової бази дисертант назвав і охарактеризував основні прерогативи та функції державних інституцій усіх рівнів – від Міністерства мистецтва та культури, Міністерства віросповідань та народної освіти до консерваторських служб, реставраторів і консерваторів, – які здійснювали роботу з охорони культурної спадщини. Опрацьовані джерела дозволили Святославу Іваню не лише розкрити масштаби ремонтних та реставраційних робіт, що проводились у досліджуваній період за рахунок державного фінансування, але й зробити висновок, що влада приділяла увагу в першу чергу католицьким костелам, замкам та будівлям з багатою історією. Усі наведені у розділі матеріали засвідчують існування в Другій Речі

Посполитій сформованій пам'яткоохоронній справі. Цей термін повніше окреслює діючу систему, аніж вживане дисертантом поняття «пам'яткоохоронний рух».

Третій розділ дисертації «Громадські ініціативи як важливий аспект здійснення туристично-краєзнавчої та пам'яткоохоронної роботи» розкриває роль громадських організацій у реалізації туристично-краєзнавчої та пам'яткоохоронної роботи, висвітлює діяльність регіональних музеїв Східної Галичини та характеризує український краєзнавчий рух. Розділ насичений маловідомими фактами, важливою інформацією, яка дає змогу аналізувати і робити відповідні висновки щодо розкриття проблеми.

У першому підпункті автор характеризує діяльність низки польських громадських об'єднань, які активно долучилися до популяризації і збереження матеріальної і нематеріальної культурної спадщини Східної Галичини. Найбільш поширеними у досліджуваній період практиками стали: видавнича діяльність, відкриття музеїв, організація туристичних притулків та розвиток туристичної інфраструктури регіону, створення гуртків у школах, проведення краєзнавчих з'їздів, участь у рільничо-регіональних виставках, комеморація та ін. Хоча кожна з громадських організацій ставила перед собою конкретні завдання і мету, використовувала різні форми діяльності, однак, варто було виокремити те спільне у їх роботі, що дозволяє зробити висновок про громадські ініціативи як важливу складову пам'яткоохоронної системи у 1918–1939 рр.

Заслуговує на позитивну оцінку детальний аналіз у другому підрозділі третього розділу процесів формування у Східній Галичині мережі українських музейних товариств («Бойківщина», «Лемківщина», «Яворівщина», «Стривігор», «Верховина» та ін.), діяльності створених ними музеїв щодо охорони пам'яток регіону, ролі місцевої інтелігенції у розгортанні музейного руху, який, на відміну від польського краєзнавчого руху, базувався на українських національних засадах. Значний науковий

інтерес становлять матеріали, які висвітлюють проведення представниками української інтелігенції упродовж 1931–1938 рр. шести з'їздів музеологів Галичини, на яких з-поміж комплексу проблем піднімалися питання збереження та популяризації національних культурних надбань. І хоча у досліджуваній період усі форми такої активності відносилися до громадської ініціативи, їх поява та розгортання, як аргументовано доводить автор, були важливими та результативними.

У четвертому розділі Святослав Іваньо виокремлює ще одну важливу складову охорони культурної спадщини у Східній Галичині досліджуваного періоду – науково-дослідну діяльність. Її аналіз крізь призму залученості до процесу польської та української інтелігенції дозволив порівняти підходи, спрямованість та результати проведеної у цій галузі роботи інтелектуалів двох етнічних груп. Саме у цьому розділі автор найбільш активно послуговується біографічним методом.

У кожному з двох підпунктів проаналізовано наукову діяльність у галузі музейництва й виявлення та збереження пам'яток як знаних польських та українських вчених Олександра Чоловського, Юзефа Піотровського, Іларіона Свенціцького, Ярослава Пастернака, так й особистостей, котрі лише стали об'єктом дослідження новітньої вітчизняної історіографії – Луції Харевич, Рудольфа Менкицького, Ірини Гургули, Лева Геца, Івана Филипчака, Івана Старчука. Тому введення у науковий обіг інформації про названих діячів є ще одним важливим результатом наукової роботи автора дисертації. У дослідженні справедливо зауважено на значимості громадських ініціатив у розбудові наукових та культурних інституцій, у відбудові пам'яток, розвитку музейництва, збереженні української культурної спадщини, хоча у міжвоєнне двадцятиліття за масштабами вони й поступалися державній політиці у культурній сфері.

Висновки дисертації чіткі, конкретні, переконливо обґрунтовані, логічно впливають із змісту її розділів, не викликають заперечень і цілком

підтверджують заявлену у вступі тезу про наукову новизну одержаних результатів. Варто також відзначити наукову підготовку здобувача як у постановці дослідницьких завдань, так і у здійсненні їх наукового аналізу.

Наукові положення, узагальнення і висновки дисертації Святослава Іваня достатньою мірою знайшли відбиття в 11 публікаціях, з яких 5 статей вміщені у наукових фахових виданнях України категорії Б, і 6 тез – у збірниках матеріалів наукових конференцій. Публікації написані згідно встановлених вимог, не дублюють одна одну, насичені цікавим і почасти маловідомим матеріалом, виявленим дисертантом під час науково-дослідницької роботи.

Дисертація Святослава Іваня вирізняється високим рівнем достовірності та обґрунтованості наукових положень, узагальнень та висновків, наведених у ній. Це стало можливим завдяки належному володінню і вмілому комплексному застосуванню автором відповідних загальнонаукових та спеціальних історичних методів дослідження, залученню об'ємної і багатовидової джерельної бази, аналізу історіографічного доробку з теми.

Дослідження Святослава Іваня має практичну значимість. Воно стане в нагоді при написанні узагальнюючих і спеціальних праць з історії української культури, українського музейництва та пам'яткознавства, історичного краєзнавства, історії України загалом; під час написання підручників, навчальних посібників; у практичній діяльності фахівців музейної та пам'яткоохоронної сфери.

Позитивно оцінюючи дисертацію Святослава Іваня, висловимо окремі зауваження та пропозиції.

1) На нашу думку, об'єкт дослідження сформульований не зовсім вдало. Об'єктом наукової роботи є розвиток пам'яткоохоронної справи у Східній Галичині упродовж 1918–1939 років.

2) У вступі ширше можна було б подати практичне значення отриманих результатів.

3) У підрозділі 1.3 «Теоретико-методологічні засади дослідження» подано сучасні тлумачення базових понять наукової роботи. Однак, у 1918–1939 рр. зміст, який у них вкладався, був дещо іншим, не всі сучасні терміни використовувалися. Тому характеристика пам'яткоохоронної справи у Східній Галичині з точки зору її теоретичних засад допомогла б краще зрозуміти особливості її розвитку та спрямованість.

4) У змісті і в тексті дисертації неузгоджені назви другого і третього розділів.

5) На жаль, відсутні висновки до розділів дисертації.

6) Текст містить низку стилістичних та граматичних огріх (наприклад, «фінансової підтримки зі сторони держави», с. 109; «екскурсій по Львову», с. 110, «значний вклад», с. 115; «коммеморативних практик», с. 133 та ін.).

Однак висловлені зауваження і пропозиції не знижують наукової значущості дослідження. Дисертація Іваня Святослава Михайловича «Охорона культурної спадщини у Східній Галичині: державний сектор та громадські ініціативи (1918–1939)» є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на високому науково-теоретичному рівні. Для дисертації характерні доступний стиль викладу матеріалу, логічність і чіткість при формулюванні положень і висновків. Актуальність теми, сформульовані мета і завдання дисертації, рівень висвітлення заявлених наукових проблем, ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень, повнота їх апробації відповідають «Вимогам до оформлення дисертації», що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.

№ 44, та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, а отже автор дисертації – Іваньо Святослаав Михайлович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент –

доктор історичних наук, професор,

завідувач кафедри музеєзнавства,

пам'яткознавства та

інформаційно-аналітичної діяльності

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

Світлана ГАВРИЛЮК

